

DOI: 10.55643/ser.3.53.2024.575

Трина Вахович

д.е.н., професор, ректор, Луцький національний технічний університет, Луцьк, Україна
 ORCID: [0000-0003-4912-5798](https://orcid.org/0000-0003-4912-5798)

Дарія Смолич

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, Луцький національний технічний університет, Луцьк, Україна;
 e-mail: d.smolych@lntu.edu.ua
 ORCID: [0000-0002-6444-9486](https://orcid.org/0000-0002-6444-9486)
 (Corresponding author)

Received: 20/06/2024

Accepted: 23/09/2024

Published: 30/09/2024

© Copyright
 2024 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

МОЖЛИВОСТІ АДВОКАЦІЇ ТА ЛОБІЮВАННЯ НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

У роботі досліджено можливості адвокації та лобіювання інтересів суб'єктів підприємства неурядовими організаціями, зокрема громадськими організаціями, громадськими спілками, діяльність яких націлена на підтримку розвитку підприємства, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями, торгово-промисловими палатами. Розглянуто функції неурядових організацій підтримки бізнесу: захист і представництво інтересів бізнесу у відносинах з органами владами з метою покращення умов ведення підприємництва, законодавства, усунення регуляторних бар'єрів; правова підтримка; інформаційна підтримка та навчання; налагодження взаємозв'язків та комунікаційна підтримка; ресурсна підтримка. Детально проаналізовано функцію адвокації неурядових організацій та інструменти її реалізації, в тому числі участь у громадських радах при органах виконавчої влади, проведення громадської експертизи нормативних актів та інші. Ґрунтовно досліджено та розмежовано поняття «адвокація» й «лобіювання», відповідно до юридичної визначеності, суб'єктів реалізації, різниці мети та змісту діяльності. Проаналізовано основні методи реалізації адвокації та лобіювання інтересів суб'єктів підприємництва неурядовими організаціями; установлено проблемний аспект, який полягає в тому, що методи реалізації таких діяльностей мають багато спільного, що в майбутньому, з набуттям чинності закону з 2025 року, зумовлюватиме спірні питання в процесі виявлення контролюючими органами проявів реалізації лобіювання неурядовими організаціями; а також дискусійним може стати процес ідентифікації комерційного інтересу в діяльності некомерційних організацій при встановленні факту лобізму. Здійснено аналіз правового регулювання реалізації адвокації та лобіювання в Україні, в тому числі неурядовими організаціями відповідно до нормативно-правової бази України. Установлено відсутність у Законі України «Про лобіювання» поняття «адвокація» та споріднених понять, що є позитивним; з'ясовано, що дія закону не поширюється на діяльність неприбуткових організацій та установ, зокрема громадських об'єднань, крім випадків, коли така діяльність стосується комерційних інтересів. Розглянуто можливість реалізації лобіювання неурядовими організаціями за умови отримання ними відповідного статусу.

Ключові слова: адвокація, лобіювання, неурядова організація, підприємництво

JEL Класифікація: L31, L39, L44, L86

ВСТУП

На сьогодні є велика кількість неурядових організацій, частина з яких активно працює в економічній сфері, реалізуючи різнопланову підтримку розвитку підприємництва. Такі організації беруть участь у формуванні та вдосконаленні державної політики щодо умов ведення господарської діяльності, зокрема беруть участь в обговореннях, ініціюють розгляд проблем бізнесу в органах влади, проводять експертизу нормативних актів тощо. Основними функціями неурядових організацій для реалізації такого роду завдань є адвокація (захист і представництво) та лобіювання інтересів суб'єктів підприємництва. Нині в українському суспільстві в цілому присутнє недостатнє розуміння та розмежування таких понять як адвокація й лобіювання, зокрема останнє, як правило, сприймають як негативне явище, пов'язане з

корупційною складовою, про що свідчать численні соціологічні дослідження. Ці терміни часто використовують як взаємозамінні, незважаючи на різний зміст, мету та правове регулювання такої діяльності. Аналіз таких відмінностей необхідний для збереження довіри до неурядових організацій серед зацікавлених сторін, уникнення штрафів та обмежень у майбутньому, після початку функціонування Реєстру прозорості в Україні.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Кінець 20 століття ознаменувався стрімкою появою та розвитком організацій «третього сектора». Серед напрацьованих зарубіжних і вітчизняних науковців, які активно досліджували різні аспекти функціонування неурядових організацій різного типу, слід відзначити: Л. Саламон та Г. Анхаєр, – які одними з перших почали комплексно характеризувати неурядовий сектор, у своїх працях визначили ключові ознаки, які найбільш широко використовують для ідентифікації неприбуткових організацій [1], розробили міжнародну класифікацію таких організацій [2]. А. Вакіл розглянула альтернативні визначення неурядової організації, досліджувала проблематику класифікації таких організацій [3]. Д. Льюїс приділяв увагу дослідженню системної моделі управління неурядовими організаціями та аналізу характерних проблем, із якими вони найчастіше стикаються [4]. І. Уллеберг досліджувала вплив неурядових організацій на розвиток спроможності та потенціалу цільових груп, на які спрямована їхня діяльність [5]. Р. Ламбел активну увагу приділяв ролі неурядових організацій для бізнесу, зокрема на міжнародному рівні [6]. В Україні аналіз взаємодії неурядових організацій із владою здійснив Кондратенко О. [7]. Ільїна М. досліджувала роль неурядових організацій у забезпеченні та стимулюванні залучення цільових груп у контексті реалізації концепції сталого розвитку [8]. Тітар І., Карнаухова О. досліджували значення діяльності неурядових організацій для економіки та їхнє місце на ринку праці [9].

Зважаючи на об'єкт цього дослідження – можливості адвокації та лобіювання неурядовими організаціями інтересів суб'єктів підприємництва в Україні, – доцільним є огляд вітчизняної наукової літератури та законодавства щодо трактування та співвідношення понять «адвокація» й «лобіювання» вченими, експертами, які представляють організації громадянського суспільства.

Прокопенко О. В. зауважує, що адвокаційну діяльність проводять окремі особи або організовані групи; її здійснюють із метою впливу на громадську політику, а також рішення окремих інституцій (політичних, соціальних, економічних) для захисту інтересів та прав цих осіб і груп, а також їх представництва. Лобіювання в свою чергу визначає як один із методів адвокації, який допомагає цілеспрямовано впливати на громадську політику за допомогою прямої взаємодії з органами державної чи місцевої влади. На думку авторки, лобіювання може бути одним із етапів адвокаційної кампанії й має більш ситуативний і проектний характер [10].

О. І. Станкевич-Волосянчук визначає адвокацію як комплекс дій, здійснюваних людьми або організаціями з метою подальшого впливу на процес ухвалення рішень, пов'язаних з удосконаленням або змінами в політиці на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному та міжнародному [11].

Експерти громадської організації «Лабораторія законодавчих ініціатив» розглядають адвокацію як комплексну діяльність, яка спрямована на задоволення певних потреб громадськості (або її окремої частини) шляхом донесення оптимального бачення того, яким чином варто було б задовольняти ці потреби, а також які рішення та дії з боку влади будуть доцільними й дієвими для їх задоволення. Лобіювання, на відміну від адвокації, переважно передбачає дії, які спрямовані на просування не суспільних, а приватних інтересів та є оплачуваними. Тобто ключовою відмінністю між цими поняттями є ціль їхньої діяльності – вирішення суспільних чи приватних інтересів [12].

Антонова Л. В., Лізаковська С. В. здійснюють розгляд лобізму в соціально-політичному контексті, характеризуючи його як налагодження взаємозв'язку, передачу інформації посадовцям владних структур задля впливу на їхні потенційні рішення з вигодою для конкретної групи [13].

Стельмах А. В. виокремлює підходи до розуміння лобізму, зокрема розглядає та характеризує лобізм як політологічну, комунікаційну, економічну, юридичну, механістичну категорії, професійну діяльність та категорію національної безпеки. Зокрема, економічну категорію лобіювання автор розкриває як спосіб просування інтересів суб'єктів великого бізнесу в контексті відповідного впливу на пріоритети державної конкретно економічної політики. Розгляд лобізму як комунікаційної категорії передбачає діалог зацікавлених груп із владою з метою ухвалення необхідних управлінських рішень. Політологічний лобізм спрямований на вирішення політичних інтересів зацікавлених осіб, як механізм прийняття нормативно-правових актів лобізм трактується з позиції юридичної категорії. Водночас лобізм розглядають як професійну діяльність певних суб'єктів, яка повинна бути врегульована законодавством. Механіс-

тична категорія визначає лобізм як набір способів, інструментів, методів тощо, необхідних для здійснення відповідного впливу. При цьому реалізація лобізму як діяльності, яка може бути загрозовою для національної безпеки, є основою відповідного його розгляду як категорії національної безпеки [14].

Нестерович В. Ф., досліджуючи правові засади лобіювання, тлумачить сутність поняття як комплекс правових норм у законодавстві, які власне регулюють процес дозволеного законом впливу на органи влади, посадовців із боку легітимних, тобто зареєстрованих у встановленому законом порядку, осіб із метою досягнення власних інтересів або ж інтересів третіх зацікавлених осіб [15].

Таким чином, частина науковців трактує поняття адвокації як ширше, ніж лобіювання, розглядаючи лобіювання як метод адвокації. Також присутнє ставлення науковців до розгляду адвокації як однієї з форм лобізму. Разом із тим, слід сказати, що вирішенням наукових дискусій, на наш погляд, стало прийняття 23 лютого 2024 року Закону України «Про лобіювання» [16], який визначив основоположні засади лобіювання в Україні відповідно до міжнародних практик і стандартів. Законом визначає: термінологію у сфері лобіювання; права та обов'язки суб'єктів лобіювання; методи впливу; створення Реєстру прозорості та порядок реєстрації в ньому; звітність суб'єктів лобіювання; способи контролю за діяльністю потенційних суб'єктів лобіювання. Водночас, малодослідженим є питання можливостей адвокаційної діяльності та лобіювання інтересів суб'єктів підприємництва неурядовими організаціями й наслідків такої діяльності з урахуванням положень Закону України «Про лобіювання», який набуде чинності 1 січня 2025 року, що обумовлює актуальність проведеного дослідження.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження полягає у вивченні можливостей адвокації й лобіювання інтересів суб'єктів підприємництва неурядовими організаціями в Україні. Реалізація поставленої мети обумовила необхідність виконання таких завдань: проведення аналізу функцій неурядових організацій підтримки бізнесу, в тому числі захист і представлення інтересів суб'єктів підприємництва та інструментів їх реалізації; дослідження й розмежування понять «адвокація» та «лобіювання»; визначення основних методів реалізації адвокації й лобіювання неурядовими організаціями; аналіз правового регулювання реалізації адвокації та лобіювання в Україні.

МЕТОДИ

У процесі дослідження було використано такі методи: метод системного аналізу, за допомогою якого було досліджено погляди вітчизняних науковців, експертів організацій громадянського суспільства, положень нормативно-правової бази щодо понять «адвокація» та «лобіювання». Метод синтезу, що дозволив сформулювати послідовне, загальне уявлення щодо змісту понять «адвокація» та «лобіювання» в діяльності неурядових організацій. Порівняльний аналіз, що дозволив установити чітке розмежування між адвокацією та лобіюванням, зокрема в таких аспектах як – правова визначеність, суб'єкти, головна мета й предмет реалізації. Метод узагальнення дозволив сформулювати висновки щодо можливостей реалізації представництва та захисту інтересів підприємців неурядовими організаціями в Україні відповідно до чинного законодавства. Графічний метод, що дозволив графічно представити окремі результати дослідження.

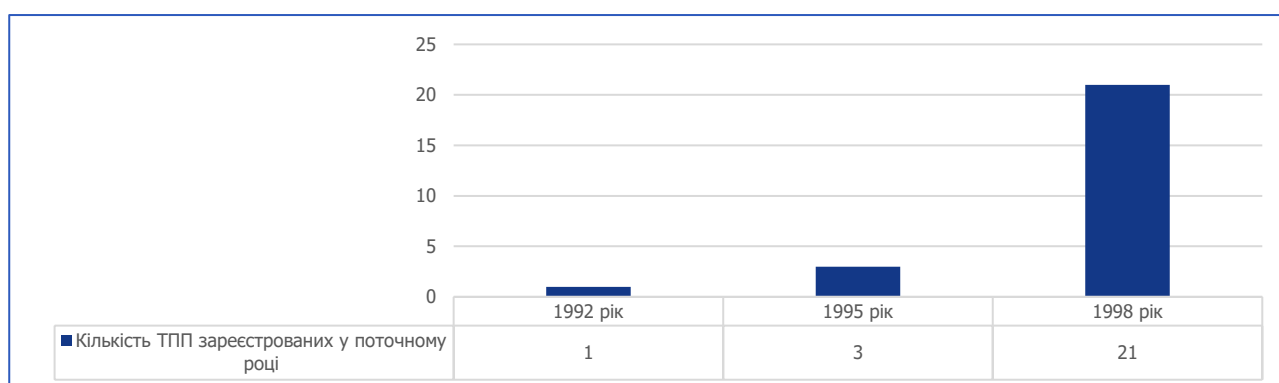
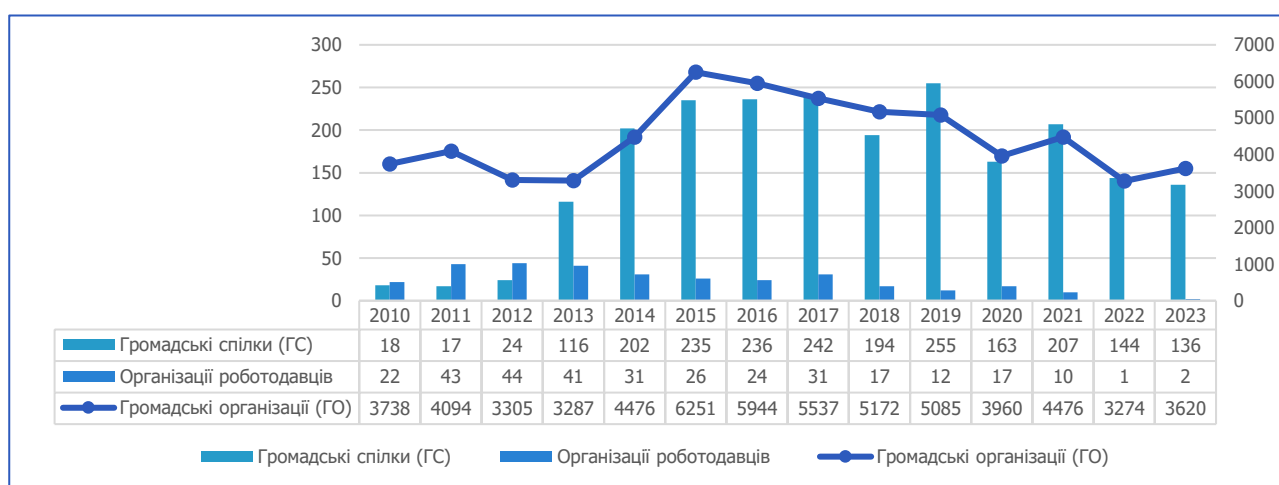
РЕЗУЛЬТАТИ

В Україні підтримку розвитку підприємництва, в тому числі захист і представлення інтересів суб'єктів господарювання, реалізують громадські об'єднання (громадські організації та громадські спілки), діяльність яких має відповідне спрямування; організації роботодавців та їх об'єднання, торгово-промислові палати та інші неурядові організації підтримки бізнесу. З-поміж громадських об'єднань, які є найбільш численними, таку діяльність реалізують зокрема: ГС «Спілка українських підприємців» (м. Київ), ГО «Фундація розвитку підприємництва» (м. Київ), ГС «Українська рада бізнесу» (м. Київ), ГО «Житомирська жіноча бізнес-асоціація» (м. Житомир), ГО «Офіс залучення інвестицій в малий та середній бізнес» (м. Львів), ГС «Центр розвитку бізнесу» (м. Черкаси), ГО «Асоціація жінок агробізнесу» (м. Луцьк), ГС «Платформа розвитку бізнесу України» (м. Київ), ГС «Асоціація власників малого та середнього бізнесу» (м. Київ), ГС «Асоціація малого та середнього бізнесу України» (м. Мелітополь), ГС «Національна платформа малого та середнього бізнесу» (м. Київ), ГС «Альянс сприяння інвестування та розвитку бізнесу» (м. Львів), ГС «Асоціація захисту бізнесу України» (м. Запоріжжя), ГС «Центр захисту бізнесу» (м. Одеса) ГС «Бізнес-

асоціація Івано-Франківська» (м. Івано-Франківськ), ГС «Асоціація бізнесу Закарпаття» (м. Ужгород), ГС «Полтавська асоціація бізнесу» (м. Полтава) та інші.

Позитивну динаміку збільшення кількості неурядових організацій в Україні підтверджує збільшення кількості їх реєстрації, що відображено на Рисунку 1.

Наприклад, за рисунком можемо помітити, що з 2011 по 2016 р. очевидне стрімке зростання зокрема нових громадських спілок – громадських об'єднань, засновниками яких є юридичні особи (2012 року на 41,2%, 2013 року на 383,3%). Найбільша кількість громадських спілок була зареєстрована 2019 року – 255, 2016 р. – 236 та 2015 р. – 235 відповідно, що певною мірою зумовлено активізацією громадської активності та зростанням громадської свідомості після Революції Гідності 2013-2014 років; зростання кількості в період 2016-2019 років зумовлена реалізацією багатьох проєктів технічної допомоги в цей час та позитивним впливом відповідних активностей. Така ж позитивна динаміка збільшення в Україні громадських організацій. Зазначимо, що серед неурядових організацій підтримки бізнесу є такі, що в цілому реалізують підтримку розвитку підприємництва; з визначеною галузевою спеціалізацією; діяльність яких спрямована на певний сегмент у підтримці бізнесу (за суб'єктами), зокрема на підтримку малого та середнього бізнесу, жіночого підприємництва, підтримку стартапів тощо.

Рис. 1. Динаміка реєстрації громадських об'єднань, організацій роботодавців та торгово-промислових палат в Україні. (Джерело: сформовано авторами на основі даних джерела [17])

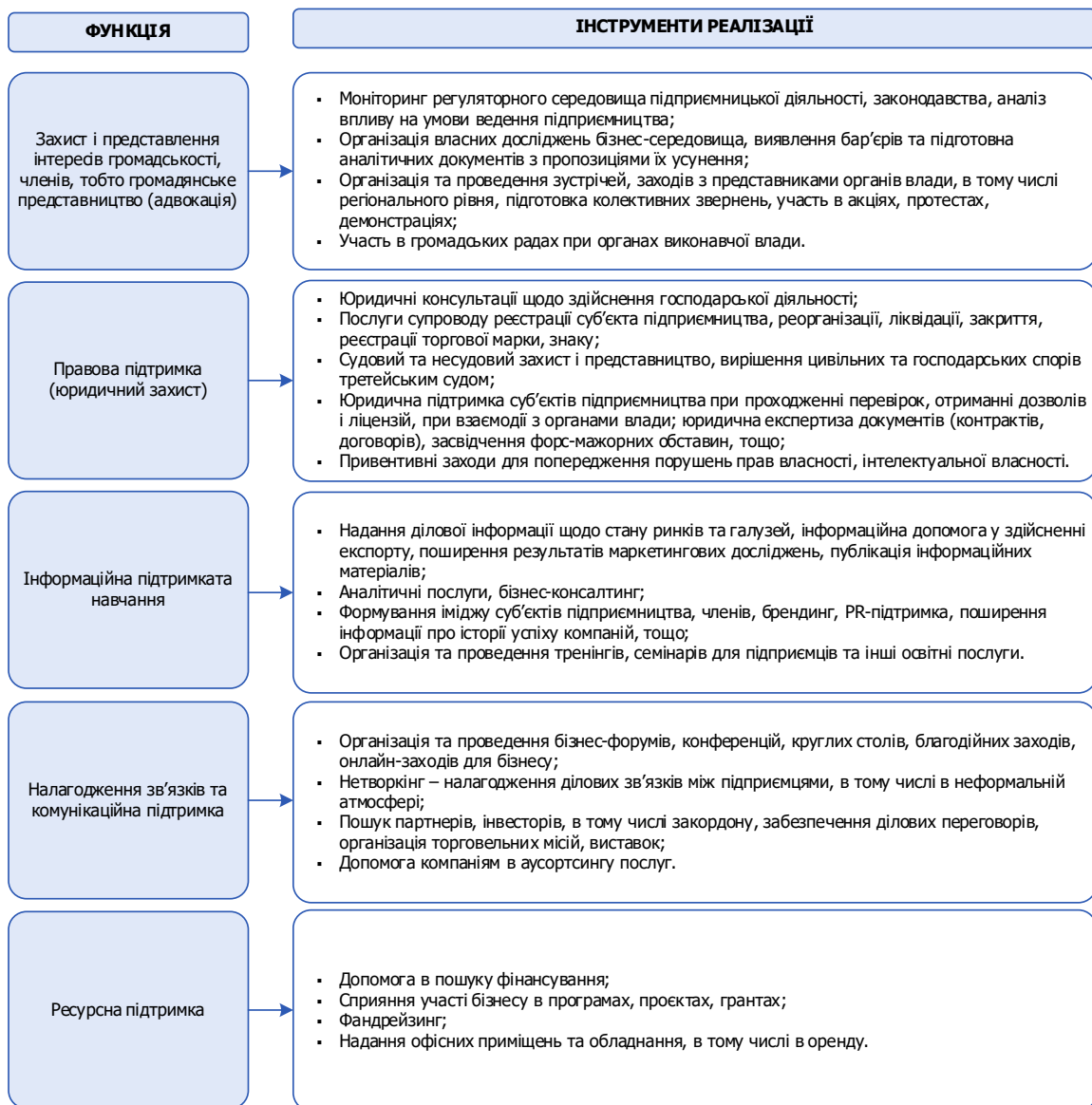
Процеси глобалізації, цифрової трансформації економічних відносин, вплинули на функціональну спроможність неурядових організацій підтримки бізнесу, їхній вплив набуває все більших масштабів та можливостей для підвищення конкурентоспроможності підприємництва. Основними функціями таких організацій є:

- захист і представництво інтересів бізнесу у відносинах з органами влади з метою покращення умов ведення підприємництва, законодавства, усунення регуляторних бар'єрів;
- правова підтримка, тобто юридична підтримка суб'єктів підприємництва в різних ситуаціях, включає зокрема юридичні консультації щодо ведення підприємницької діяльності;
- інформаційна підтримка та навчання. Підприємства й підприємці, які починають свою господарську діяльність,

потребують інформаційної допомоги, промоції бізнесу. Неурядові організації здійснюють організацію та проведення тренінгів, семінарів, курсів із підвищення кваліфікації для підприємців та надають інші освітні послуги;

- налагодження взаємозв'язків та комунікаційна підтримка – неурядові організації організують різноманітні бізнес-форуми, конференції та забезпечують можливості для нетворкінгу. Така діяльність сприяє налагодженню взаємодії й між представниками бізнесу, і з представниками влади, які можуть бути присутні на відповідних заходах. Великі неурядові організації забезпечують доступ до мережі підтримки, що особливо необхідно підприємцям-початківцям;
- ресурсна підтримка – неурядові організації сприяють пошуку джерел фінансування, участі суб'єктів підприємництва в численних програмах розвитку, проектах, грантах; надають безоплатні послуги або послуги за цінами, нижчими від ринкових.

На Рис. 2 відображено інструменти реалізації наведених функцій неурядових організацій. Усі перелічені на Рис. 2 функції неурядових організацій підтримки бізнесу є важливими для розвитку підприємництва, оскільки їх реалізація забезпечує вплив на умови ведення господарської діяльності, формування сприятливого бізнес-середовища. Неурядові організації, які сприяють розвитку підприємництва, можуть виконувати всі функції або спеціалізуватись на виконанні окремих функцій. Для реалізації функцій неурядові організації підтримки бізнесу реалізують велику кількість послуг, у тому числі експертних.

Рис. 2. Характеристика функцій неурядових організацій підтримки бізнесу та інструментів їх реалізації.

Громадянське представництво (адвокація), тобто захист і представлення інтересів громадськості, членів, як функція неурядових організацій підтримки бізнесу являє собою вузьку роботу фахівців, що вимагає базових експертних знань, у першу чергу нормативно-правових, розуміння специфіки певної сфери (галузі) й бажання змінити «правила та процедури», які будуть сприяти багатьом громадянам, суб'єктам підприємництва.

Із метою розмежування понять «адвокація» та «лобіювання» перейдімо до аналізу положень Закону України «Про лобіювання» з урахуванням норм, що стосуються діяльності неурядових організацій.

Відповідно до статті 1 цього закону, «лобіювання – це діяльність, що здійснюється з метою впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи та стосується предмета лобіювання» [16].

Слід відзначити, що з прийняттям Закону України «Про лобіювання» Україна виконала рекомендацію Робочого документа Європейської комісії «Звіт про Україну 2023» від 8 листопада 2023 року щодо прийняття Україною закону, який регулює лобіювання відповідно до європейських стандартів, як частину антиолігархічного плану дій [18]. Крім того, сприяння лобістській діяльності було передбачене статтею 444 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року [19].

Поділяємо думку Лопушинського І. та Остап'як В. щодо потенційної вигідності позитивної діяльності інституту лобіювання для суспільства. Автори вважають, що ухвалення цього нормативно-правового акту в Україні значно знизить рівень корупційних чинників, які часто впливають у процесі планування, розробки та ухвалення різних нормативно-правових актів, а також зможе забезпечити рівні права інституцій громадянського суспільства, бізнесу та громадян у розрізі їхнього впливу на органи влади, визначені служби, окремих посадових та службових осіб, при ухваленні рішень і прийнятті нормативно-правових актів, а також підвищить рівень прозорості та загальну ефективність діяльності органів державної влади [20].

Ухвалення Закону України «Про лобіювання», очевидно, сприятиме вступові України до ЄС. Однак слід ураховувати, що його ухвалення на практиці в майбутньому може бути недостатнім для правового врегулювання цієї сфери, яка стосується широкого кола суб'єктів, адже лобіювання впливатиме на суспільство, державу та бізнес-середовище. Відповідно, здійснити оцінку ефективності лобіювання в перспективі можна буде завдяки аналізу практики його реалізації.

Аналіз закону України «Про лобіювання» показав відсутність у ньому поняття «адвокація» та споріднених понять, що є позитивним, адже свідчить про відсутність регулювання адвокаційної діяльності нормами закону в Україні. Демократичні країни також на практиці не здійснюють правового регулювання адвокаційної діяльності, розглядаючи таку діяльність як форму реалізації прав населення, зокрема таких як: звернення до органів державної, регіональної влади, місцевого самоврядування; участь в управлінні державними справами; свобода об'єднання, вираження поглядів, тощо.

Власне, пунктом 8 статті 3 виведено з-під дії цього закону «діяльність громадських об'єднань, інших неприбуткових підприємств, установ та організацій, що спрямована на вплив (спробу впливу) на суб'єктів владних повноважень з метою прийняття або утримання від прийняття такими суб'єктами рішень, що віднесені до їхніх повноважень, крім випадків, якщо така діяльність стосується комерційних інтересів» [16]. Таким чином, дія закону про лобіювання не поширюється на діяльність неприбуткових організацій та установ, зокрема громадських об'єднань, крім випадків, коли така діяльність стосується комерційних інтересів.

Разом із тим відзначимо, що згідно зі статтею 9 закону «юридичні особи – суб'єкти лобіювання, які є громадськими об'єднаннями, неприбутковими підприємствами, установами та організаціями, можуть здійснювати лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара без укладення договору лобіювання, якщо інше не передбачено їхніми установчими документами» [16]. Отже, закон передбачає можливість реалізації лобіювання неурядовими організаціями. Крім того, норми закону сприятимуть пошукові проявів такої діяльності останніми, адже виходячи з визначення терміну «лобіювання» у статті 1, ознаками такої діяльності є: мета впливу (спроби впливу) та комерційний інтерес, які є достатньо невизначеними.

На основі проаналізованого вище можемо зробити висновок про те, що діяльність неурядових організацій, у тому числі виконання функції адвокації, в цілому не підпадає під дію аналізованого закону, якщо ж такі організації в майбутньому виконуватимуть роль суб'єкта лобіювання, вони повинні будуть зареєстровані в Реєстрі прозорості. Підсумуємо на Рисунку 3 відмінні ознаки аналізованих вище понять.

АДВОКАЦІЯ	ОЗНАКА	ЛОБІЮВАННЯ
Діяльність, яка не регламентується спеціальними нормами права, оскільки охоплюється змістом низки прав та свобод. Реалізується громадянами, об'єднаннями громадян, юридичних осіб, громадськими формуваннями.	Юридична визначеність (регулювання), суб'єкти	Діяльність, яка здійснюється у відповідності до закону України «Про лобіювання», суб'єктами які отримали відповідний статус та внесені до Реєстру прозорості у встановленому законодавством України порядку.
Некомерційна (не має на меті отримання прибутку), а полягає в забезпеченні суспільного (публічного) інтересу.	Мета	Комерційна: комерційні інтереси бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або власні комерційні інтереси особи, що стосуються предмета лобіювання
Сфера суспільного життя, яку необхідно врегулювати або нормативно-правовий акт щодо розроблення, прийняття, скасування якого суб'єктом адвокації здійснюється вплив на об'єкт адвокації.	Зміст (предмет)	Нормативно-правовий акт, який визначений в лобіському контракті та щодо розроблення та/або прийняття (видання), скасування якого суб'єктом лобіювання здійснюється вплив на об'єкт лобіювання.

Рис. 3. Відмінності понять «адвокація» та «лобіювання». (Джерело: сформовано авторами на основі [16])

Ураховуючи те, що адвокація не регламентується спеціальними нормами права, зауважимо, що окремі аспекти адвокації неурядовими організаціями підтримки бізнесу забезпечуються зокрема такими нормативними актами:

- Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (визначає принципи та правові основи розробки проєктів регуляторних актів, узгодження їх із громадськістю, аналіз їхнього потенційного впливу на бізнес) [21];
- Постанова КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (визначає порядок створення громадських рад, проведення консультацій із громадськістю з питань формування та реалізації державної політики) [22].

З метою захисту та представництва інтересів неурядові організації підтримки бізнесу можуть входити до громадських рад при органах виконавчої влади, які реалізують оцінку діяльності органів, аналіз дієвості ухвалення, виконання ними ухвалених рішень, забезпечують підготовку пропозицій задля розв'язання суспільно значущих проблем, винесення їх на порядок денний органів влади.

Цілком погоджуємось із думкою Віхляєва М. Ю. щодо нагальності підвищення ефективності діяльності громадських рад, зважаючи на те, що більшість із них є пасивними, однією з причин такої ситуації є органи влади, а точніше їхня бездіяльність щодо активізації роботи громадських рад. Крім того, представники громадських об'єднань подекуди входять до складу рад лишень із метою переслідування власних інтересів, підтримки свого іміджу, статусу громадського формування, при цьому їхня діяльність фактично завершується на етапі вступу [23].

Таким чином, адвокаційна діяльність неурядових організацій підтримки бізнесу реалізується, як правило, шляхом:

- звернення до органів влади різних рівнів, у тому числі письмових, задля відстоювання прав підприємців та їх захисту;
- організація зустрічей із представниками влади, розвиток комунікації, підтримка членів при взаємодії з владою;
- запрошення представників влади на заходи;
- участь у роботі органів влади (засідання комітетів, слухання), участь у роботі громадських рад, робочих групах з окремих питань;
- сприяння органам влади в організації заходів (економічні форуми, конференції);
- участь у розробці та обговоренні нормативно-правових актів;
- аналіз впливу нормативних актів на суб'єкти підприємництва (М-тест);
- ініціювання проведення громадської експертизи нормативних актів тощо.

Методи лобіювання наведені в статті 7 закону «Про лобіювання», а саме: «будь-яка пряма чи опосередкована комунікація з об'єктом лобіювання щодо питань, пов'язаних з предметом лобіювання; підготовка та розповсюдження реклами, пропозицій, програмних і позиційних документів, аналітичних матеріалів, результатів соціологічних та інших досліджень щодо питань, пов'язаних з предметом лобіювання, у тому числі з використанням медіа або мережі Інтернет; участь у заходах щодо питань, пов'язаних з предметом лобіювання, з метою впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання; запрошення об'єкта лобіювання для участі у зустрічах, конференціях, заходах тощо;

організація проведення публічних заходів, інформаційних кампаній, інших заходів, не заборонених законом, що пов'язані з предметом лобювання; інші методи, не заборонені Конституцією та законами України, які полягають у здійсненні суб'єктом лобювання впливу (спроби впливу) на об'єкт лобювання щодо предмета лобювання» [16].

Адвокація, будучи важливою функцією неурядових організацій підтримки бізнесу, відіграє вирішальну роль у просуванні різних питань бізнес-спільноти (зокрема податкових, економічних, правових тощо). Зважаючи на те, що поняття адвокації та лобювання дуже часто вважають взаємозамінними, важливо розуміти, що засаднича різниця полягає в меті реалізації адвокації й лобізму, правовому регулюванні їх реалізації, а також аспекті оплачуваності лобізму, при цьому зауважуємо, що методи реалізації такої діяльності мають багато спільного.

ДИСКУСІЯ

Очевидно, спірним у майбутньому в Україні буде питання встановлення контролюючим органом комерційного інтересу в діяльності некомерційних організацій, у процесі виявлення проявів реалізації лобювання неурядовими організаціями, в тому числі інтересів суб'єктів підприємництва. Згідно із законом, який набуває чинності 1 січня 2025 року, поняття «комерційний інтерес» включає будь-які вигоди матеріального чи нематеріального характеру, відповідно, нематеріальну вигоду можна буде ідентифікувати й під час захисту прав, свобод, задоволення суспільних, у тому числі економічних інтересів, що є метою діяльності неурядових організацій підтримки бізнесу.

ВИСНОВКИ

Адвокація в діяльності неурядових організацій, робота яких спрямована на підтримку розвитку підприємництва, направлена на просування, захист, підтримку певної групи зацікавлених сторін (конкретної галузі) або бізнесу в цілому й передбачає конструктивний діалог із владою, в якому неурядова організація виступає як посередник. За допомогою адвокації неурядові організації прагнуть привернути увагу до спільних проблем, які могли б бути проігноровані, спонукаючи органи влади, в тому числі регіонального рівня до системних змін. Лобювання, в свою чергу, переслідує інтереси конкретного замовника та має комерційну мету. Лобювання передбачає безпосередню взаємодію з представниками влади та державними службовцями з метою впливу на конкретні законодавчі акти, регуляторні рішення чи державну політику. Якщо адвокація в більшій мірі зосереджена на підвищенні обізнаності та мобілізації громадської підтримки, лобювання є більш вузьким за призначенням і цілеспрямованістю. Лобістська діяльність зазвичай включає прямі контакти, детальні обговорення з політиками, представниками виконавчої влади з метою просування конкретних законопроектів, інших нормативних актів, зазвичай в інтересах окремих суб'єктів.

Важливим аспектом, який розмежовує адвокаційну діяльність і лобювання, є правове регулювання такої діяльності. Аналіз прийнятого 2024 року Закону України «Про лобювання» засвідчив відсутність у ньому поняття «адвокація» й споріднених понять, що є позитивним, а також його дія не поширюється на діяльність неприбуткових організацій та установ, зокрема громадських об'єднань, крім випадків, коли така діяльність стосується комерційних інтересів. Водночас, закон передбачає можливість реалізації лобювання неурядовими організаціями, у цьому разі такі організації повинні будуть отримати відповідний статус та бути внесені до Реєстру прозорості в установленому законодавством України порядку.

Прийняття профільного закону є позитивним кроком для України на шляху інтеграції до Європейського Союзу, адже в більшості демократичних країн лобювання підпадає під суворе правове регулювання, усуваючи таким чином проблеми прозорості прийняття нормативних актів, ризик корупції та неналежний вплив на державних службовців. Таким чином, для організацій, які в майбутньому будуть добросовісно реалізовувати лобювання інтересів певних суб'єктів, а саме підприємців, надзвичайно важливо здійснювати лобістську діяльність у межах законодавчих рамок з метою уникнення репутаційних та операційних ризиків. Це є особливо актуальним на сьогодні, коли Україна перебуває на шляху до вступу в Європейський Союз, а отже, присутній відповідний контроль щодо прозорості та добросовісності здійснення державної політики. Перспективою подальших досліджень вважаємо оцінку дієвості лобювання в Україні шляхом аналізу практики його реалізації після початку функціонування Реєстру прозорості та набуття чинності законом від січня 2025 року.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінний.

ФІНАНСУВАННЯ

Автори не отримували фінансування для цього рукопису.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

- Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1992). In search of the non-profit sector. I: The question of definitions. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 3(2), 125–151. <https://doi.org/10.1007/BF01397770>
- Salamon L. M., & Anheier H. K. (1996) The international classification of nonprofit organizations: ICNPO-Revision 1. Baltimore: The John Hopkins University. https://asauk.org.uk/wp-content/uploads/2018/02/CNP_WP19_1996.pdf
- Vakil, A. C. (1997). Confronting the classification problem: Toward a taxonomy of NGOs. *World Development*, 25(12), 2057–2070. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(97\)00098-3](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(97)00098-3)
- Lewis, D. (2001). *The management of non-governmental development organizations*. London: Routledge. 239 p. <https://ongdesenvolvimento.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/10/lewis-2001-the-management-of-ngo.pdf>
- Ulleberg, I. (2009). The role and impact of NGOs in capacity development. From replacing the state to reinvigorating education. Paris: International Institute for Educational Planning. 51 p. <https://observatorioeducacion.org/sites/default/files/ngos-education.pdf>
- Lambell, R., Ramia, G., Nyland, C., & Michelotti, M. (2008) NGOs and international business research: progress, prospects and problems. *International journal of management reviews*, 10(1), 75–92. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1468-2370.2007.00218.x>
- Kondratenko, O. (2023). Relations between the authorities and non-governmental organizations in Ukraine: origins and current state. *Naukovi pratsi Mizhrehional'noi akademii upravlinnia personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnia*, 3(69), 31-41. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-4](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-4)
- Ilyina, M. (2011). The socio-economic role of non-profit organizations in ensuring the sustainable development of society. *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky*, 3, 28-37. https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_14/M_V_IlyinaSocial_and_economic_role_of_noncommercial_organizations_to_support_sustainable_development_of_a_society.pdf
- Titar, I., & Karnaukhova, O. (2015). The place of civil society organizations in the economy and the labor market: world experience and Ukraine. *Ukrains'kyj sotsium*, 1(52), 105-123. <https://ukr-socium.org.ua/uk/archives/no-1-52-2015/>
- Prokopenko, O. (2017). Advocacy and non-commercial lobbying in Ukraine: a guide. Kyiv. 82 p. https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2017/10/Handbook_Advocacy_and_non-profit_lobbying_Prokopenko.pdf
- Stankevich-Volosyanchuk, O. (2013). Advocacy as a method of influence (a practical guide). Uzhhorod: RMEO «EKOSFERA». 80 p. https://ekosfera.org/wp-content/uploads/2020/04/advocacy_manual.pdf
- Laboratory of legislative initiatives. (2017). Advocacy activity and its features in working with the parliament. Kyiv. <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-92614541/92614541#5>
- Antonova, L., & Lizakovska, S. (2018). Peculiarities of representation and lobbying of citizens' interests in public authorities. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, 4. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/7.pdf
- Stelmakh, A. (2019). Theoretical approaches to the formation of the institution of lobbying as a basis for ensuring the state security of Ukraine. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, 9. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/25.pdf
- Nesterovych, V. (2010). Constitutional and legal foundations of the lobbying institute: foreign experience and prospects for Ukraine: monograph. RVV LDUVS im. E. O. Didorenka. 752 p.
- Law of Ukraine "On Lobbying" (2024) 3606-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>
- YouControl (2024). YC Markets software product of the YouControl analytical system. <https://youcontrol.market/>

18. Ukraine 2023 Report. (2023) Commission Staff Working Document/Ukraine 2023 Report/Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Communication on EU Enlargement policy. SWD/2023/699. 2023. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf
19. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union. (2014). The European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, dated June 27, 2014 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
20. Lopushynskyi, I., & Ostapyak, V. (2024). Formation of virtuous lobbying in the context of interaction between public authorities and civil society in Ukraine. *Koordynaty publichnoho upravlinnya*, 1(2), 242-266.
21. Law of Ukraine "On the principles of state regulatory policy in the field of economic activity", 2004) 1160-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>
22. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy", 2010, 996-2010-п. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>
23. Vikhlyayev, M. (2013). Public councils under the executive authorities of Ukraine and the role of public associations in their activities. *Naukovyy visnyk natsional'noyi akademiyi vnutrishnikh sprav*, 2, 36-43. <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/deff0b22-40cc-49cb-8fd9-152f01a1e910/content>

Iryna Vakhovych, Daria Smolych

POSSIBILITIES OF ADVOCACY AND LOBBYING BY NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS OF THE INTERESTS OF BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE

The article explores the possibilities of advocacy and lobbying of the interests of business entities by non-governmental organizations, in particular public organizations, public unions whose activities are aimed at supporting the development of entrepreneurship, employers' organizations and their associations, chambers of commerce and industry. The functions of non-governmental business support organizations were considered: protection and representation of business interests in relations with authorities in order to improve the conditions for conducting business, legislation, and the elimination of regulatory barriers; legal support; informational support and training; establishment of relationships and communication support; resource support. The advocacy function of non-governmental organizations and the tools for its implementation, including participation in public councils at executive bodies, public examination of regulatory acts, and others, are analyzed in detail. The concepts of "advocacy" and "lobbying" have been thoroughly researched and delineated, in accordance with the legal definition, the subjects of implementation, and the difference in the purpose and content of the activity. The main methods of implementation of advocacy and lobbying of the interests of business entities by non-governmental organizations were analyzed, a problematic aspect was established, which consists in the fact that the methods of implementation of such activities have a lot in common, which in the future, with the introduction of the law from 2025, will lead to controversial issues in the process of detection by controlling bodies of manifestations of lobbying by non-governmental organizations, as well as the process of identification of commercial interest in the activities of non-commercial organizations when establishing the fact of lobbying is assumed to be debatable. An analysis of the legal regulation of the implementation of advocacy and lobbying in Ukraine, including by non-governmental organizations in accordance with the regulatory and legal framework of Ukraine, was carried out. The absence of the concept of "advocacy" and related concepts in the Law of Ukraine "On Lobbying" was established, which is positive, and it was clarified that the law does not apply to the activities of non-profit organizations and institutions, in particular public associations, except in cases when such activities relate to commercial interests. The possibility of implementing lobbying by non-governmental organizations was considered, provided they received the appropriate status.

Keywords: advocacy, lobbying, non-governmental organization, entrepreneurship

JEL Classification: L31, L39, L44, L86